

NORGES HØYESTERETT

Den 19. oktober 2018 avsa Høyesterett bestående av dommerne Endresen, Møse, Noer, Ringnes og Berglund dom i

HR-2018-2043-A, (sak nr. 18-100677STR-HRET), straffesak, anke over dom:

A (advokat Kjetil Krokeide)

mot

Påtalemyndigheten (førstestatsadvokat Katharina Rise
– til prøve)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Ringnes:** Spørsmålet i saken er om norsk straffelov kommer til anvendelse på mishandling i nære relasjoner som har skjedd under midlertidig opphold i et land hvor handlingen ikke var straffbar, når den er del av en sammenhengende forbrytelse som ble påbegynt i Norge.
- (2) A, født 00.00.1960, kom til Norge som flyktning i 1998 og ble innvilget norsk statsborgerskap i 2004.
- (3) Nord-Troms tingrett avsa dom 29. mai 2017 med slik domsslutning:
 - "1. A, født 00.00.1960, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd og straffeloven (2005) § 282 til fengsel i 1 år og 6 måneder.
 2. A, født 00.00.1960, dømmes til å betale B oppreisning med kr 100 000 innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
 3. A, født 00.00.1960, dømmes til å betale C kr 50 000 innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
 4. A, født 00.00.1960, dømmes til å betale D kr 50 000 innen 14 dager fra dommens forkynnelse."

(4) Tingretten oppsummerte de straffbare handlingene slik:

"Retten legger slik til grunn som bevist ut over enhver rimelig tvil at tiltalte i perioden fra 2008 og frem til samlivsbruddet i 2016 ved gjentatte anledninger utsatte fornærmede for vold og trusler. I tillegg legger retten til grunn som bevist at tiltalte ved flere anledninger har slått sine to barn og at han i tillegg har utsatt dem for psykisk vold ved at de har vært tilstede idet tiltalte har utøvd vold mot deres nærmeste omsorgsperson."

- (5) Første voldshandling skjedde i 2008 i Nigeria. I perioden fra 2009 til 2012, mens ekteparet bodde i Norge, skjedde det ytterligere voldsepisoder. I desember 2012 reiste familien til Nigeria. A bodde der frem til mars 2013, da han kom tilbake til Norge uten familien. Samme høst reiste han igjen til Nigeria. I periodene i Nigeria var det flere tilfeller av vold og trusler mot fornærmede, og A tok også hennes og barnas pass. Fra høsten 2014 bodde familien i Norge, og det var nye voldsepisoder og trusler frem til samlivsbruddet i 2016.
- (6) A anket tingrettens dom til lagmannsretten. Anken gjaldt bevisvurderingen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet, subsidiært straffutmålingen. Lagmannsretten nektet anken fremmet, og Høyesteretts ankeutvalg forkastet anken over lagmannsrettens beslutning 15. september 2017.
- (7) Etter krav fra forsvareren omgjorde lagmannsretten i februar 2018 sin beslutning om ankenektelse for så vidt gjaldt anken over lovanvendelsen under skyldspørsmålet og straffutmålingen. Bakgrunnen var Høyesteretts dom i HR-2017-2429-A (Jemen). Problemstillingen for lagmannsretten var om A etter straffeloven § 4 jf. § 5 første ledd nr. 1 kunne domfelles for de forhold som fant sted i Nigeria.
- (8) Hålogaland lagmannsrett avsa 25. mai 2018 dom med slik domsslutning:
- "I tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen fastsettes til fengsel i 1 – ett – år og 3 – tre – måneder."**
- (9) Lagmannsretten la til grunn at handlingene tiltalte foretok i Nigeria var lovlige der. Etter lagmannsrettens syn var imidlertid saksforholdet vesentlig annerledes enn i Jemen-saken, og hensynet til forutberegnelighet og andre vektige hensyn som begrunner kravet om dobbel straffbarhet etter straffeloven § 5 første ledd nr. 1 slår da ikke inn med nødvendig tyngde. A kunne derfor domfelles i Norge selv om forholdet ikke var straffbart i Nigeria. Lagmannsretten fant imidlertid at voldshendelsen i Nigeria i 2008 må sees som et enkelttilfelle av en lovlig voldshandling og domfelte ikke for dette forholdet. Den straffbare mishandlingen av ektefellen ble ansett å ha startet i Norge i 2009.
- (10) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen og straffutmålingen. Høyesteretts ankeutvalg har fremmet anken for så vidt gjelder lovanvendelsen.
- (11) I Høyesterett har saken blitt behandlet sammen med sak nr. 18-102426STR-HRET, som også gjelder spørsmål om straffelovens stedlige virkeområde.
- (12) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*

- (13) Handlingene i Nigeria i perioden 2012 til 2013 fant sted mens tidligere straffelov av 1902 var i kraft, mens handlingene i Norge dels fant sted under denne loven og dels etter at straffeloven 2005 trådte i kraft 1. oktober 2015.
- (14) Hovedregelen etter 1902-lovens § 12 første ledd var at norsk straffelov får anvendelse på handlinger foretatt av norsk statsborger i utlandet, når handlingen også er straffbar etter loven i det landet den er foretatt, jf. § 12 første ledd nr. 3 bokstav c. I bokstav a var det oppregnet en rekke straffebud hvor norsk lov kommer til anvendelse selv om det ikke foreligger dobbel straffbarhet. Blant disse var bestemmelsene i lovens kapittel 20, som blant annet omfatter § 219 om mishandling i nære relasjoner.
- (15) Dette er endret i straffeloven 2005, hvor oppregningen av handlinger som kan straffes etter norsk lov uten dobbel straffbarhet er vesentlig nedkortet. Mishandling i nære relasjoner, jf. straffeloven § 282, er ikke lenger blant de handlingene som kan pådømmes etter norsk lov uavhengig av om de er straffbare i det land de er foretatt.
- (16) Det følger av Høyesteretts dom i HR-2016-1014-A (Dubai I) at jurisdiksjonsbestemmelsene i straffeloven 2005 kommer til anvendelse dersom det vil føre til et gunstigere resultat for tiltalte, jf. straffeloven § 3. I avsnitt 21 viser førstvoterende til at omleggingen av jurisdiksjonsreglene skyldes et endret syn på hvilke handlinger som bør straffes i Norge.
- (17) Straffeloven § 4 bestemmer i første ledd at straffelovgivningen gjelder for "handling foretatt i Norge". Paragraf 5 utvider det geografiske virkeområdet til handlinger i utlandet foretatt av en norsk statsborger og personer med bosted i Norge samt handlinger på vegne av et foretak registrert i Norge, dersom handlingene "er straffbare også etter loven i landet de er foretatt", jf. § 5 første ledd nr. 1. Det fremgår av Høyesteretts avgjørelse i HR-2017-1947-A (Dubai II) avsnitt 15 at formuleringen i § 5 første ledd nr. 1 må forstås i samsvar med det alminnelige strafferettslige prinsippet om at samtlige straffbarhetsbetingelser, herunder kravet til skyld, må være oppfylt for at handlingen skal kunne straffes.
- (18) Regelen om dobbel straffbarhet omtales i forarbeidene som et "generelt og grunnleggende prinsipp", se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 13.5.5.4.2. En sentral begrunnelse er hensynet til *forutberegnelighet*, se proposisjonen samme sted, hvor det trekkes frem at dette særlig vil gjelde for norske statsborgere "som over lengre tid eller regelmessig er bosatt i utlandet, og som forholder seg til de strafferettslige normer som gjelder på bostedet".
- (19) Forutberegnelighetshensynet er også omtalt i proposisjonen side 175, hvor det uttales:
- "Rettsikkerhetshensynet, og særlig hensynet til forutberegnelighet, taler også for en viss begrensning i adgangen til å anvende norsk straffelovgivning på handlinger som er foretatt utenfor norsk territorium. For personer uten tilknytning til Norge, eller for norske borgere som bor fast i utlandet, er det ikke naturlig å kontrollere hva som er tillatt etter norsk lovgivning, for eksempel når handlingen foretas i Singapore. Er handlingen også straffbar etter handlingstedets lovgivning, reduseres derimot betenkelighetene."**
- (20) A er domfelt for mishandling i nære relasjoner etter straffeloven 1902 § 219 første ledd og straffeloven § 282. Lagmannsretten la til grunn at straffeloven § 282 ikke fører til et

gunstigere resultat for tiltalte enn § 219 første ledd. Jeg er enig i dette. Paragraf 282 kommer da bare til anvendelse for den del av forholdet som fant sted etter at den nye straffeloven trådte i kraft.

- (21) Straffebudene retter seg mot krenkelse som har skjedd "alvorlig eller gjentatt" og er en såkalt kollektivforbrytelse som normalt sammenfatter gjentatte handlinger til én overtredelse, se Matningsdal, Rettsdata note 1806 til § 282. Forarbeidene inneholder ingen drøftelse av om slike kollektivforbrytelser – og generelt fortsatte forbrytelser – kan straffes etter norsk lov når deler av forholdet er begått i et land hvor det ikke er straffbart.
- (22) Den dominerende oppfatningen i juridisk teori har vært at handlinger som er foretatt i utlandet, men som inngår i en kollektivforbrytelse eller som del av en fortsatt forbrytelse, i sin helhet skal anses som begått i Norge. Synspunktet ble, så vidt jeg forstår, første gang uttalt av Andenæs i Alminnelig strafferett, 1. utg. 1956 og er gjentatt av en rekke forfattere uten nærmere drøftelse og problematisering.
- (23) Spørsmålet om straffelovens stedlige virkeområde ved kollektivforbrytelser kom opp i HR-2017-2429-A (Jemen). Saken gjaldt en utlending som hadde gjort seg skyldig i jevnlig og langvarig mishandling og krenkelse av sin ektefelle og deres felles barn, først over en periode på omtrent seks år i Jemen og deretter i cirka fem år i Norge. Handlingene var ikke straffbare i Jemen.
- (24) Førstvoterende uttaler i avsnitt 13:

"Ordlyden, 'handlingene som er foretatt i riket', tilsier at det ikke er anledning til å straffe A i Norge for den delen av familiemishandlingen som fant sted i Jemen. I juridisk teori har det imidlertid vært lagt til grunn at handlinger som inngår i fortsatte forbrytelser skal anses som begått i Norge, selv om bare noen av handlingene har funnet sted her. Påtalemyndighetens argument er at mishandlingen av As familie er et sammenhengende forhold som startet i Jemen, men ble avsluttet i Norge. Hele forholdet skal da anses som begått i Norge etter straffeloven 1902 § 12 første ledd nr. 1. Synspunktet har vært fremmet i en rekke teoretiske fremstillinger. Som Ørnulf Øyen, 'Fortsatt forbrytelse' Jussens Venner 2005 side 222 påpeker, foreligger det ikke noen avgjørende rettspraksis for løsningen av spørsmålet, men '[o]ppfatningen er imidlertid at en i slike tilfeller kan forfølge hele den straffbare virksomhet her i landet'. Oppfatningen er i liten grad underbygget av rettskilder, og det er heller ingen nærmere drøftelser av hvilke vilkår som må oppstilles. Spørsmålet om dette også skal gjelde når handlingen ikke er straffbar der den blir foretatt, er for eksempel ikke drøftet."

- (25) Deretter heter det i avsnitt 18 og 19:

"(18) Hensynene som fremheves i forarbeidene har også en side til lovskravet i Grunnloven § 96 og forbudet mot tilbakevirkende lover i § 97, og understreker at man her må holde seg til ordlyden. For A, som altså lovlig kunne begå de aktuelle handlingene i Jemen, er en straffedom for disse forholdene å sammenligne med at nye strafferegler gjøres anvendelige på handlinger som var lovlige da de ble utført. Virkningen for A er at han straffes for handlinger han ikke hadde slik forutberegnelighet om straffbarheten av som Grunnloven § 96 og § 97 er ment å sikre.

(19) Jeg finner det derfor klart at det i denne saken, i tråd med § 12 første ledd nr. 4 bokstav b, må kreves dobbel straffbarhet for å straffe A for den del av den fortsatte forbrytelsen som fant sted i Jemen – også om mishandlingen vurderes som et fortsatt forhold. Jeg tar imidlertid ikke stilling til om det på generelt grunnlag må gjelde et krav om dobbel straffbarhet i alle saker hvor det er

spørsmål om å anvende norsk strafferett på en fortsatt forbrytelse. For meg er det tilstrekkelig å konstatere at det må gjøres der rettssikkerhetshensyn gjør seg gjeldende med slik tyngde som her."

- (26) Det følger av avsnitt 13 at teoriens lære om at norsk lov kommer til anvendelse på handlinger i utlandet som inngår som del av en fortsatt forbrytelse, ikke kan legges til grunn som et generelt prinsipp.
- (27) Hvorvidt norsk straffelovgivning kommer til anvendelse på forholdet, eller om det kreves dobbel straffbarhet for de handlinger som har skjedd i utlandet, må bero på en vurdering hvor forutberegnelighetshensynet og de rettssikkerhetshensyn som Grunnloven §§ 96 og 97 er ment å sikre, vil stå sentralt.
- (28) I en situasjon som i Jemen-saken, hvor mishandlingen var påbegynt og hadde pågått i utlandet før den fortsatte i Norge, vil det gjelde krav om dobbel straffbarhet. Spørsmålet er hvor langt dommen rekker. Førstvoterende presiserer i avsnitt 19 at hun ikke tar stilling til om det på generelt grunnlag må gjelde et krav om dobbel straffbarhet ved fortsatte forbrytelser.
- (29) Høyesteretts dom i Jemen-saken avklarer derfor ikke lovanvendelsen i saken her, hvor saksforholdet – som jeg kommer tilbake til – adskiller seg på sentrale punkter.
- (30) Aktor har anført at bestemmelsene om straffelovens geografiske virkeområde ligger i grenseland mot straffeprosessen, og at det gjelder et mindre strengt lovkrav enn det som ellers følger av Grunnloven § 96.
- (31) Dette synspunktet er ikke forenlig med Høyesteretts dom i HR-2017-1947-A (Dubai II) – som gjaldt tolkningen av § 5 første ledd nr. 1. Det er der avklart at at tolkningen skal skje etter de prinsipper som følger av lovkravet i strafferetten, jf. avsnitt 20:
- "Selv om vi her ikke står direkte overfor tolkningen av et materielt straffebud, må prinsippet også komme til anvendelse der tolkningsresultatet innebærer en utvidelse av det straffansvar som ellers følger av en alminnelig forståelse av jurisdiksjonsbestemmelsen."**
- (32) Forsvareren har anført at ordene "handling foretatt i Norge" i § 4 første ledd og ordet "handling" i § 5 første ledd må forstås slik at de deler av kollektivforbrytelsen som er foretatt i utlandet må skilles ut som separate handlinger og være underlagt krav om dobbel straffbarhet etter § 5 første ledd nr. 1.
- (33) Jeg kan ikke se at ordlyden setter så snevre rammer. Det er naturlig å lese ordet "handling" i sammenheng med straffebudets gjerningsbeskrivelse. Når den – som i straffeloven 1902 § 219 og straffeloven § 282 – bestemmer at flere handlinger skal bedømmes som ett sammenhengende straffbart forhold, er elementet av enhet så sterkt at handlingene også i relasjon til lovvalget etter § 4 etter omstendighetene må kunne sees under ett.
- (34) Det følger imidlertid av Jemen-dommen at det her ikke kan oppstilles en generell tolkningsregel om fortsatte forbrytelser.

- (35) Dette leder meg over til den konkrete vurderingen av vår sak. Den sentrale forskjellen fra Jemen-saken er at mishandlingen har pågått i Norge før familien midlertidig oppholdt seg i Nigeria, hvor handlingene fortsatte.
- (36) Rettssikkerhetshensynene generelt, og forutberegnelighetshensynet spesielt, står da i en vesentlig annerledes stilling enn i Jemen-saken. Når straffbare handlinger som inngår i kollektivforbrytelsen er foretatt i Norge, er forholdet allerede ved dette brakt inn under norsk straffejurisdiksjon. Det er da vanskelig å se noen tungtveiende hensyn som tilsier at det samme ikke skal gjelde for senere handlinger som inngår i det samme straffbare forholdet, selv om disse handlingene er foretatt under familiens midlertidige opphold i utlandet. Gjerningsmannen kan da ikke ha noen berettiget forventning om å kunne unndra seg norsk straffelov fordi krenkelsene er straffrie i det land de er foretatt. Kjerneområdet til § 219 og § 282 er nettopp det sammenhengende og vedvarende handlingsmønsteret til gjerningspersonen, jf. Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) side 46, og straffebudets formål slår inn med stor tyngde i et saksforhold som foreligger i saken her.
- (37) Jeg mener dette må være avgjørende etter 2005-loven for spørsmålet om norsk straffelov kommer til anvendelse.
- (38) Lagmannsretten har lagt vekt på at A hadde lang botid i Norge før mishandlingen startet, og at han var norsk statsborger mens mishandlingen pågikk.
- (39) Etter mitt syn er disse momentene ikke relevante ved vurderingen av om norsk straffelov kommer til anvendelse. Betydningen av bosted og statsborgerskap er regulert i loven, og lovens løsning er – som jeg har redegjort for – at det som hovedregel kreves dobbel straffbarhet for handlinger som norske statsborgere og personer med bosted i Norge begår i utlandet.
- (40) Aktor har subsidiært anført at det følger av straffeloven § 7 at straffeloven kommer til anvendelse. Synspunktet er at selv om volden skjedde i Nigeria, vil de fysiske og psykiske ettervirkningene for fornærmede også materialisere seg i Norge.
- (41) Dette kan ikke føre frem. Straffbarhet etter straffeloven 1902 § 219 første ledd og straffeloven 2005 § 282 er – i motsetning til grov mishandling i nære relasjoner etter § 219 andre ledd og § 283 – ikke betinget eller påvirket av en "innrådt eller tilsiktet virkning". Jeg viser til Jemen-dommen avsnitt 21 og 22, hvor spørsmålet er avklart.
- (42) Jeg stemmer for denne

DOM :

Anken forkastes.

- (43) Dommer **Møse:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (44) Dommer **Noer:** Likeså.
- (45) Dommer **Berglund:** Likeså.
- (46) Dommer **Endresen:** Likeså.
- (47) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: